

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yesha'yah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5567 [1806/1807]

IT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9839

יז (א) מִשָּׂא דְמִשְׁק הַגֵּה דְמִשְׁק מוֹסֵר מְעִיר וְהִיָּה מְעִי מִפְּלֶה :
(ב) עֲזוּבוֹת עָרֵי עָרְעָר לְעִדְרֵים תְּהִיָּינָה וּרְבִצּוֹ וְאִין מִחְרִיד :
(ג) וּנְשַׁבֵּת

ר ש י

יז (א) מוֹסֵר מְעִיר • לִשׁוֹן הַסֵּרָה : מְעִיר • מֵהוּיֹת עִיר : מְעִי • לִשׁוֹן
שְׁפִלוֹת וְעוֹמוֹק כְּמוֹ מוֹעוֹת יוֹמִי : (ב) עֲזוּבוֹת עָרֵי עָרְעָר • י"ת לִשׁוֹן חוֹרֶבֶן
כְּמוֹ עָרְעָר תִּתְעַרְעַר וּפִירוּשׁוֹ עַל עָרֵי אֲרָם : וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה מִתְמִיחַ לְפִי שְׁעָרֵי עָר
מִאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵיטָה שְׁכָאמֹר (מִדְבַר ל"ב) וְאֵת עָרְעָר עוֹמֵד בְּדַמְשֶׁק וּמְכַרִּין
בְּעָרְעָר

מכלל יופי

צַר"י , וְאָמַר כִּי הוּא פ"א הַפִּיעֵל כְּפֹל וְאִין זֶה כִּי אִין אַחַר הַצַּר"י אֹת כַּחַס כִּי הַצַּר"י אֲשֶׁר בְּיוֹד
הַשָּׂרֵשׁ הוּא סִימָן לַה"א הַפִּיעֵל הַנּוֹפֵלֵת אֲשֶׁר בְּמוֹשְׁלֵיו יִהְיִלְיוּ וּבְנִפְּוֹל הַה"א שְׁמוֹ הַצַּר"י בְּיוֹד הַשָּׂרֵשׁ
לְהוֹרֹת עַל ה"א הַנּוֹפֵלֵת כִּי כֵן הַמְּכַהֵן : לְאִשׁוּשֵׁי , יְסוּדוֹת , כְּמוֹ נִפְּלוֹ אִשׁוּתִים , וְדוּמָה לֹ
בְּלִשׁוֹן אֲרָמִית וְאִשׁוּשֵׁי יִחִטּוּ , וְיוֹנְתָן תִּרְגַּם עַל אֲנַשְׁכֶּרֶךְ תּוֹקֶפְהִין , וְרַבִּי יוֹנָה פִּירְשׁוּ עַל הַדְרָךְ
הַזֶּה כִּי לְאִשׁוּשֵׁי מִשַׁל לְאֲנָשֵׁי הַקִּיל שֶׁהֵם יְסוּד הַמַּלְכוּת , וְפִי' תִּהְיֶה אֵךְ נִכְאִים לְהֵם לְחֻזְקִים תִּקְרָאוּ
עֵתָה נִכְאִים וְחַלְשִׁים , וּבְפִירוּשׁ אֲהֵם נִכְאִים הַנִּשְׁאָרִים תִּהְיֶה כְּמוֹ אֲהֵגָה כְּיוֹנָה , וּפִירוּשׁ אֲהֵם
בְּשָׂרָה אֲשֶׁר : [וּבְשָׂרָה אֲשֶׁר פִּירְשׁוּ כְּמוֹ סוּמוֹכֵי בְּאִשׁוּשֵׁי לְעִנְיָן שֶׁאֲמַר כִּי שְׂדֵמוֹת חֲשֹׁבֹן אֲחִלָּל גִּפְן
שְׂמָה , וְהַרְדִּי"א פִּירְשׁ אֲנָשִׁים וְנָבוֹרִים וְנִכְבְּדִים וְקִרְאֵם אֲשִׁישִׁים מִלִּשׁוֹן אִישׁ וּכְפִלְהַה הַשִּׁי"ן
לְחֻזְקָה כְּמוֹ יִרְקָק אִו אֲדַמְדֵם-ל"ט] : גִּבְאִים , כְּמוֹ וּנְכֵאָה לְבַב שְׂרָשׁוֹ נִכְהַ בַּה"א וְכֵן הַקְּנוֹן
בְּהַתְּחִלָּה הַה"א בְּאֵל"ף כְּרִיאֵת : (ח) בְּעֵלֵי גִיִּים , אֲדוּנֵי גִיִּים : שְׁרוּקִיָּה , כְּמוֹ כְּשֶׁעֲתִיד
שׁוֹרֵק , וְיִמְלֵת שְׁרוּקִיָּה נִכְתַּב בּוֹ הַנֶּחַ עַם הַרְג' אִיזִיא הַנּוֹשָׁבֵת מִיַּמֵּי הַגִּפְן : שְׁלוּחוֹתֶיהָ , עִינֵי
הַתְּפַשְׁטוֹת , וְהוּא קְרוּב לְעִנְיָן הַנּוֹשָׁבֵת רֹכֵב לִמּוֹר הַתְּפַשְׁט הַפְּאֲרוֹת וְהַסְּעִיפִים : גִּטְשׁוֹ • מִבְּנִין
בְּפִיעֵל עִנְיָן עֲזוּבוֹת וְהַנְּחָה אִו עִנְיָן פְּשׁוּטָה וְהַנְּחָה , וּפִירוּשׁוֹ הַתְּפַשְׁטֵי עַד שְׁעָרֵי יִם וְכֵן וְהַנְּחָה כְּטוֹשִׁים
מִתְּפַשְׁטִים : (ט) גִּפְן שְׂמָה , בְּנִכְי גִּפְן שְׂמָה , וּבְנִכְי שׁוֹכֵר עִימָד בְּמִקּוֹם שָׂמִים : אֲרִיזָה ,
מִלְּעִיל בְּשָׂמֵי פְּשִׁטִין לְפִיכֶךְ הוּי' וְנִפְּת"ח קָטָן שְׂרָשׁוֹ רֹוֹה וְהוּי' ד' הוּא עִי"ן הַפִּיעֵל וְהוּי' :
למ"ד הַפִּיעֵל וְהוּא שֶׁלֵם וְהִיָּה רִאשׁוֹ עַל הַמְּנַהֵג הוּי' ד' בְּשׁו"א אֲשֶׁר כֵּן לְפִאֲרַה הַקְּרִיאָה וְהַכְּנוּי כְּנַגַּד
חֲשֹׁבֹן וְאֲלֵעֲלֶה וְאִמְרַה אֲרוּתְךָ דְמַעֲתִי וְהוּא דְרָךְ הַפְּלָגָה כְּאִו הַדְּמִיָּה כְּמִטְר שְׂמִרָה אֵת הָאֲרֶץ :
הַיּוֹדֵד , מִלֵּה שֶׁהִיא קְרִיאַת וְנִעְקַת הַשּׁוֹלְלִים כְּשִׁיבּוֹאוֹ עַל הָעִיר פְּתָחוֹם , וְכֵן קְרִיאַת הַדּוֹרְכִים
כֶּךְ לִזְרוֹ עֲמָם כְּמוֹ שְׂכֵתוֹב הַיּוֹדֵד כְּדוֹרְכִים יַעֲבֹה : (י) וְנִאֲסַף שְׂמָחָה וְגִיל , כִּאֲלוֹ יִאֲסַף מִן
הַמִּקּוֹם הַהוּא אֵל מִקּוֹם אֲחֵר הַשְּׂמָחָה וְהַגִּיל , וּבְמַכְלָל כְּשֶׁהִי' זִכֵּר וְנִקְבָּה כֹּאחֵד יִכּוֹל הַלִּשׁוֹן עַל
הַקּוֹדֵם אִם זִכֵּר אִם נִקְבָּה וְיִמָּה שֶׁאֲמַר וְנִאֲסַף שְׂמָחָה עִינֵי דְבַר שְׂמָחָה כְּמוֹ כִּי יִהְי' נִעְרָה כְּלִמְרַ כֵּל
דְּבַר שְׂמָחָה יִהְי' נִאֲסַף מִן הַכְּרִמָּה , וּפִירוּשׁ כְּרִמָּה מִקּוֹם שְׂדוֹת חֲרִיעָה וְעִי פְרִי , וְיִם לְפִרְשׁ וְנִאֲסַף
עִנְיָן כְּלִיזִין מִן אֲסַף אֲסִיפִים : לֹא יִרְתֵן , בֵּא דְבַקְמֵן אֵף עַל פִּי שְׂאִינֵי בְּהַפְּסֵק : לֹא יִדְרוֹךְ ,
אֲמַר עַל הַיִּין לֹא יִדְרוֹךְ עַל שֶׁסּוֹפוֹ , כְּמוֹ וְטַקְנֵי קַמַח אֲפִיתִי עַל גִּמְלוֹ לַחֵם : (יב) אֵל מִקְדָּשׁוֹ ,
אֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ נִקְרָא כֵּן , לְפִי שֶׁהוּא כְּמִקְדָּשׁ שֶׁלֹּא יִכְבּוֹ שְׂמָחָה אֲלֵא הַיְדוּעִים : (יג) אֵל מוֹאֵב ,
עַל מוֹאֵב : (יד) לֹא כְּבִיר , עִינֵי הַהַגְּדָלָה בְּעִנְיָן הַכְּמוֹת , וּבְפִירוּשׁ לֹא יִהְי' עוֹד חֻזְקָה
כְּמוֹ שֶׁהוּא :

יז (א) מוֹסֵר , אֲרָשׁוֹ סוֹר וּפִירוּשׁוֹ מוֹסֵר מֵהוּיֹת עִיר • מְעִי , שְׂרָשׁוֹ עוֹה , וְהַמ"ס נוֹסַפֵּת
עִנְיָן חֲרָבָה וְשׂוּמִיָּה , אִו פִּירוּשׁוֹ וְהַכֵּל אֲחֵד כִּי הַחֲרָבָה לְגַלִּים וְתִרְגַּם יוֹנְתָן וְהִיָּתָה בְּבַל
לְגַלִּים לְיִנְרִין • וְתִרְגַּם לְעִי הַשָּׂדֶה לְיִנְרֵי חֲקֵלָא : מִפְּלֶה , שֶׁם בְּקִמְוֵן הַפ"א : (ב) עָרֵי
עָרְעָר , לְדַעַת ר' יוֹנָה הוּא כְּמוֹ כְּעָרְעָר בְּעָרְבָה , וְהוּא עֵץ הַגְּדֵל בְּמִדְבַר בְּאֲרֶץ צִיָּה וְעִינֵין
שֶׁם : וְהַמְּדַרְשׁ מִקִּיעוֹ , וְלַדַּעַת רַד"ק הוּא שֶׁם עִיר וְהַסְּמִיכוֹת שֶׁל עָרֵי מִקִּיעוֹ , וְעִינֵין בְּשָׂמֵי
עָרְעָר

ישעיה יז

(ג) וְנִשְׁבַּת מִבְּצָר מֵאֲפָרַיִם וּמִמְלָכָה מִדְּמַשֶּׁק וּשְׂאֵר אֲרָם כְּכַבֹּד
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ נְאֻם יְהוָה צְבָאוֹת : (ד) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִדְּל כְּבוֹד
 יַעֲקֹב וּמִשְׁמֵן בְּשָׂרוֹ יִרְוֶה : (ה) וְהָיָה בְּאֶסְף קָצִיר קָמָה וּזְרָעוֹ
 שְׂבָלִים יִקְצֹר וְהָיָה כְּמִלְקֻט שְׂבָלִים בְּעַמְּק רְפָאִים : (ו) וְנִשְׂאֵר
 בּוֹ עֲלֵלוֹת כְּנֻקָּף זֵית שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גִרְגָּרִים בְּרֹאשׁ אֲמִיר אֲרַבְּעָה
 חֲמִשָּׁה בְּסַעֲפֵיהָ פְרִיָּה נְאֻם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל : (ז) בַּיּוֹם הַהוּא
 יִשְׁעָה הָאָדָם עַל-עֲשָׂהוּ וְעֵינָיו אֶל-קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶינָה : (ח) וְלֹא
 יִשְׁעָה אֶל-הַמּוֹבְחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וְאִשֶּׁר עָשׂוּ אֶצְבְּעוֹתָיו לֹא יִרְאֶה
 וְהָאֲשֵׁרִים וְהַחֲכָמִים : (ט) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ עָרֵי מְצֹזוֹ בְּעֹזֹבֶת

החרש

ר ש י

בערוער אה שהיו צדמשק שווקים כונויין ימות החמה וכל אחת יס צה עבודה אללים
 ועובדים לה יום אחד בשנה וישראל עשו את כלן קיבוץ אחד והיו עובדין את כלם
 בכל יום לכך הזכיר מפלת ערוער אלל דמשק • ואזי מפרשולפי פשט המקרא על
 שנתחברו רנין ופקח בן רמליהו יחד והנביא היה מתנבא על מפלת דמשק ואומר
 הנה דמשק מוסר מעיר ערי ערוער שהיו של פקח כבר היו עזובות שגלו הראובני
 והגדו כבר וסרי תמיד לעדרי נאן הס גתונים ורובטים שם נאן מואב ואין מתריד
 עוד תהי מלכות פקח הולכת וכלה ותלכד גם שומרון בימי הושע ואז נשבת מבלר
 מאפרים וממלכה מדמשק שיהרג רנין : (ג) ככבוד • עשרת השבטים יהיו גם
 חלו חלו גלו לחלח וחבור וחלו יגלו לקיר שנא' ויגלה קירה ואת רנין סמית (מלכים
 ז' ט"ו) : (ד) ומשמן צשרו ירזה • ועותר יקריה יגלי : (ה) וזהו כאסוף
 קציר קמה • כמו שצעת קציר קמה חוסף הקוטר צבת הקמה צידו אחת חרועו
 השנית שבלים יקצור צמגל כן יעקר סנחרב ויגלה הכל ואף לקט הנושר צשעת
 קצירה ילקט וישאנו כלומר אף הצורחים לא ימלטו מידו וילקטום (כמו שמלקט
 שבלים) : צעמק רפאים • הוא הגוף אשר עלפני ירושלים צספר יהושע תמלא
 שמוק רפאים סמוכה לירושלים : (ו) ונשאר צו • חזקיהו וסייעתו שהם הוך
 ירושלים אנשי מעט כעוללו' כרם וכנוקף זית המשאיר שנים שלשה גרגרים : צראש
 אמיר • צראש הענף : צסעפיה • צענפיה וכן וכלה סעיפה (לקמן ב' ז')
 וכן מסעף פורה (לעיל ד') : נוקף זית • קוינן זתים ללוקטן מן החילן וכן
 ונקף סככי היער (לעיל י') ורבותינו דרשו ונשאר צו צבהמון סנחרב אנשים
 מעט כנוקף זית כדאיתא צאגדת חלק : (ז) ישעס • יפנה אל עושהו כמו וישע
 אל הצל (ראשית ד') : האדם • לדיקים שנשארים צס : (ח) לא יראה •
 לא יחשבו בעיניו : (ט) ערי מעוז • של ישראל • כעוזבת החורש והאמיר •

עוזבת

שייבעט זיא . (ג) פֿעסטונג הערעט אין אפרים אויף , קעניגליכע דעגורונג
 אין דמשק אונד דעם איבריגען ארם ; דער העררליכקייט דער קינדער ישראל'ס
 ווערדען זיא גלייכען , שפריכט דער עוויגע צבאות . (ד) יענעם טאגעס ניממט
 יעקב'ס העררליכקייט אָב , זיינעם פֿליישעם פֿעטט פֿערצעהרעט זיך .
 (ה) וויא דער שניטטער געטריידע זאממעלט , זיין ארם עהרען ערנדטעט —
 וויא מאָן עהרען לויט אים טהאַל רפאים : (ו) זאָ בלייבעט נאַכלעזע פֿאַן
 איהם איבריג , וויא אָם געפֿליקטען עהלבוים , צווייא , דרייא בעערע אָן
 דעם וויפֿעלם שפיצע , פֿיר , פֿינף פֿריכטען אָן דען צווייגען , שפריכט דער
 עוויגע , נאָטט ישראל'ס . (ז) יענעם טאגעס ווענדעט זיך דער מענש צו זיינעם
 שעפֿער , זיינע אויגען שויען דען הייליגען אין ישראל . (ח) ער ווענדעט זיך
 ניכט מעהר צו דען אַלטערען , זיינער הענדע ווערק ; אַכטעט ניכט מעהר , וואָס
 זיינע פֿינגער מאַכטען , זאָ האַינע , אַלס זאָננענבילדער . (ט) יענעם טאָגעס
 גלייכען איהרע פֿעסטען שטערטע איינזאמען וואָלדריימען , דעם לאַנדע , דען
 מאָן

כ א ו ר

צרי ערוער , ואָף על פי שהיתה צערי מואב ערוער , והיא שכנשה בני ישראל , היתה גם
 כן צערי דמשק עיר שמה ערוער , כמו שכתוב (יהושע י"ג כ"ה) עד ערוער אשר על פני
 רבה . (מדברי דר"ק) . לעדרים ההוינה . שהיינה חרבות , ותהינה למדבר כאן .
 (הכ"ל) . ורבו . הכאן . (ג) ושאר ארם . מסדה הטעמים הפרד המלות האלה
 באחת , ועל פיו תרגומי אשכנזי . כבוד וגו' . כמו כבוד בני ישראל , כן יגלה כבודם ,
 כי שניהם גלו בזמן אחד , על ידי מלך אשור . (דר"ק) . (ד) ומשמן בשרו ירוה
 המאמר הזה הוא מליצה משלית (פֿערבליומטע דערענסארט) , כמו שתרגם הכסדי :
 ועותר יקרוה יגלו . (ה) והיה וגו' . כמו שהקטיר יאסוף הקמה , ויקרנה יחד , לא
 יאר אלא שבלים מעטים , אחת הנה ואחת הנה , כן יעשה מלך אשור בישראל , שיגלה אותם ,
 ולא כשאר נעשרת שבלים אלא מעטים , מפזרים בארץ , וגם מהם יקחו , וילקטו אותם אשר
 ימצאו . (דר"ק) . כמלקט שבלים . יהיה זה האויב מלקט ישראל הבורחים , כמו שמלקט
 שבלים , אחת הנה ואחת הנה , כן ילקטם האויב , מה שנמצא מהם בורחים . (מדברי הכ"ל) ,
 בעמק רפאים . הוא סמוך לירושלים , ונזכר בספר יהושע (ט"ו) אשר בקצה עמק רפאים
 כפונה , ונקרא כן העמק ההוא , אולי היה לענקים . (הכ"ל) . (ו) ונשאר וכו' . אחר
 גלות עשרת השבטים מארצם , נשארו מתי מספר מהם בארץ ישראל , כאמור בספר דברי
 הימים (ב' ל' י"ד י"א , ל"ד ו') . כנוקה זיח וגו' . כמו אחר נקיפת זית , שנשארים
 בזות גרגרים מעטים , שלא נשרו בעת הנקיפה , והם אשר נראש אמיר , שלא תשיג יד המנקה
 להסירם . (דר"ק) . אמיר . כן נקרא הסעיף העליון . (מדברי הכ"ל) . וכן תרגומי .
 (ז) ביום ההוא וגו' . בעדלל היא יסתמיד אנשא לסונקן עבדיה , ועיננה למימר קדישא
 דישראל יסדרון . (הכסדי) . ישעה וכו' . פירוש , יפנה אויבטח , ועל כמו אל ,
 והוא , כי חזקיהו החזיר ישראל למוטב , ובער עבודה זרה מבית המקדש ומן הארץ , והבין
 וסורה אותם , כי ה' הוא האלהים , ולו ראוי לעבוד ולנטות צו . (מדברי דר"ק) .
 (ח) והחמנים . מנורת חמה , והם עבדים ובלמים עשויים לעבוד לשמש . ועיין בבאור
 התורה להחכם הרמב"ן זכ"ל (ויקרא כ"ז) . (ט) ביום ההוא וגו' . שיעור המקרא ,
 שארץ ישראל תהיה שוממה , וערים הנצורות אשר בה תהיינה חרבות מאין יושב , ונעזבות כעני
 היער , העומדים קין ליישוב , וכארץ כנען , אשר עזבה יושביה , ונרחו מפני בני ישראל ,
 בעלותם

תרגום אשכנזי

מאן, דער קינדער ישראל'ס וועגען, פֿערלויס; אונד אללעס איזט ערעדע דאן.
 (י) יא, דוא האסט דעס עוויגען, דיינעס היילם, פֿערגעססען, דיינעס מעכטיגען
 הארטעס ניכט געדאכט; דרום פֿלאַנצעסט דוא ליבליכע פֿלאַנצען, אונד ווילדע
 רעבען קיימען עמפֿאָר. (יא) צור פֿלאַנצע צייט שאַסעסט דוא אויף, פֿריה צייטיג
 בליהטע דיין וואַמען; נון אַכער וועלקען דוא שפרעסלינגע הין, אַם שמערצעפֿאללען
 קראַנקהייטס טאָג. (יב) וועה'! דער צאָהלרייכען פֿעלקער מענגע בריווט, וויא
 מעערע בריווען! דער נאַציאָנען געטיממעל רוישט, וויא מעכטיגע וואַסער
 רוישען! (יג) יא, נאַציאָנען טאָבען, וויא גראַסעס געוועסער טאָכט! —
 אַכער ער (דער עוויגע) דראָהט — זיא פֿליהען ווייט הינוועג, ווערדען פֿער־
 פֿאַלגט

ב א ו ר

בעלותם מארץ מכרים. החרש. יער בלשן ארמי, ביער (דברים י"ט ה') תרגם לונקלוס
 ויכתן בן עזיאל בחורשא, וגם חורש מלך (יחזקאל ל"א ג') פירש רש"י ז"ל יער מסכך.
 והאמיר. הוא למעלה באילן, מנורת ויה' האמירך (דברים כ"ו י"ח), וכן בלשון קדר.
 (מדברי' עזרא). ואני תרגמתי כפי הענין. אשר וכו'. מושך עכמו ואחד עמו, ודלתות
 המקרא מקבילות כזה: כעזובת החרש והאמיר

— אשר עובו
 מפני בני ישראל.

עובו. הכנענים, בנחם מפני ישראל, בנחם אל ארץ כנען. (ן' עזרא). מפני בני
 ישראל. פירוש, כעזובה שעזבו הכנענים מפני בני ישראל, וכעזובת זכר עומד במקום
 שנים, כי משבחה אומות גרו רבים, ועזבו עריהם, כשנאו ישראל לארץ, ובדרש אומר,
 כי הכנעני פנה לפניו, והלך לאפריקי. (מדברי' ד"ק). והנה נודע ויפורסם, שהעיר
 (קארטהאגא) הגדולה והמפוארה, אשר משלה ממלך רב בחלק (אפריקא), ועשתה
 מלחמות רבות ונוראות עם הרומיים, נבנתה גם על שפת הים מן הכנענים, (פֿעניציער),
 אשר נסעו מארצם עם (רירא) אחת (פֿיגמאליאן) מלך כור (שירום), וגם נמלך
 בעיר אחת בממלכת (קארטהאגא) כתוב בלשונם הנקראת צפי הרומיים (לינגווא פוניקא),
 בל"א (דיא פונישע) (פֿעניצישע) שפראכע, שיש בני הארץ היא ברחו מארץ כנען מפני
 יהושע בן נון, ובאו שמה. וכל זה הוא מסכים עם מאמר חכמינו ז"ל הנזכר. והיה זה
 הארץ. (י) כי וכו'. טעם הכתוב, שאמר הנביא לישראל, שלא ילחמו במעשיהם,
 צעזור שצדקו את ה' עושה, ולא זכרו יצועת ונפלותיו, אשר הראה להם תמיד, והמתיק
 המליך הקדוש את דבריו במלך (אללעגאריא), ואמר, שאם יטעו בני ישראל נטיעות יפות
 ונחמדות, לא יעלו ולא יכלחו, כי יהיה כאו זרעו סורי גפן ככריה. וכל"א תרגמתי כפי הענין
 בלבד. נטעי נעמנים, מענין טעם (משלי ג' יז), וכן תרגם הכסדי: כנחא בחירא,
 ועל פי זה תרגמתי. (יא) ביום נטעך וגו'. מתחלה, בעוד שהיית הולכת אחרי האל
 הגדול, היית מלכת במעשיך, כמו על דרך משל, אם יטע אדם נטע, וישגא, ביום
 הנטיעה, ובבוקר יוכיא פרח ויטין טין, כן היו כל מעשי ידיך באים על הנכונה, והיתה
 בהם זרחה מרובה, ועתה, בהשחיתך דרכך, יגוד הנטע והקטיר ביום שבאה לך המכה
 הגדולה והכבד האנוש. (רד"ק). ועל פי זה תרגמתי אשכנזית. קציר. כמו (איוב כ"ט)
 ועל ילין בקצירי. (בן עזרא). (יב) הווי וכו'. וי המון עממין סגיאין, די כמהמי ימא
 הטן! ואתרגוש מלכין, דכאתרגוש מייך תקיפין מתרגשין! (הכסדי). המון עמים
 רבים. מלך אשור ומחכו, בנחשו על טין. (ראב"ע). (יג) ובעד בו. השם במלך
 אשור. וגם ממרחק. כנגד ארצו. ורודף. הנשאר ממחכו. (הג"ל). וכנגלל, רעם
 המתגלגל

והחדש והאמיר אשר עזבו מפני בני ישראל והיתה שממה י
 (י) כי שכחת אלהי ישעך וצור מעוזך לא זכרת על־בן המעי נטעי
 נעמנים וזמרת זר תזרענו : (יא) ביום נטעך השגשגי ובבקר זרעך
 תפריחי גד קציר ביום נהלה וכאב אנוש : (יב) הוי המון עמים
 רבים בהמות ימים יהמיון וישאון לאמים בשאון מים בבירים ישאון :
 (יג) לאמים בשאון מים רבים ישאון וגער בו ונס ממרחק ורדה

כמין

ר ש י

עוזות כיער הזה חריבו מאין אדם : חורש • הוא יער כדמתרג' צוער בחורשא :
 והאמיר • אף הוא יער מוקם אילנות כעוזות ערי האמורי שהניחו חריבות בימי
 יהושע כהורש והאמיר וזרחו להם מפני בני ישראל והיתה ארץ ישראל שומה :
 (י) על כן הטעי וגומר • על כן כאשר נטעתך מתחילה נטעת נטעים נעמנים
 שנים עשר בני יעקב וזה עלות נטעך לזמורות נחט זרע שאינו הגון כזמורות זרות
 שאינם מומין גפן אלא דומים לגפן : תזרענו • תחטי זרעך באותו נטע ועוד י"ל
 וזמורות זר תזרענו תחתן במזרים ונתערבו ככם : (יא) ביום נטעך השגשגי •
 לשון סכסוך נשתגשו זמורותיך זמיני דשאים וערבותים המקלקלים ענפי הגפן
 כלומר במקום שנטעתך לי לכרם שם קילקלת במעשיך הוא שאמר להם (יחזקאל
 כ') ביום צחרי צישראל ואשא ידי לזרע צית יעקב ואודע להם בארץ מזרים ונאמר
 (שם) וימרו צי ולא אצו לשמוע וגו' ואף כאן השגשגי נתערבת בתועבות המזרים :
 ובבקר זרעך תפריחי • וליום המחרת כשהולאתיך משם והכנסתיך לארץ גם שם
 זרעך הרע הפרחת : גד קציר ביום נהלה • גדיש של קציר רע אשר הוכיח ביום
 ובלילה נהלה אותו קציר הגיע ליום צרה : וכאב אנוש • שנשלמת שכרך : גד
 הוא לשון גובה וכן נלבו כמו גד נוזלים (שמות ט"ו) וכן כונס כנד (תלים ל"ג)
 ואין גד ונד שוים : אנוש • נענר בחולי רע וכן ויאנש (שמואל ב' י"ג) וכן כי
 אנושה מכותיה (מיכה א') • ד"א ובבקר זרעך תפריחי עד שלא בא השרב
 הפרחת ודרך הכרם לפירות צבא השרב והנפריח בבקר אינו הגון זה צוער ר'
 הנחומא : (יב) הוי המון עמים רבים • מדה מהלכת על פני כל הדורות שוט
 שישראל לוקים בו סופו ללקות לפיכך הנביאים הנבאים פורענות ישראל ע"י האומות
 סומכין אחריו פורענות האומה שלקה ישראל על ידה : המון עמים • אוכלוסי
 סנחריב : (יג) וגער בו • הקצ"ה באותו שאון : כמוך הרים • משל את
 הרשעים במקולקל שזמינין ובמקולקל שבאיתו המון מוך הרים יבש משל עמקים :
 וכנגל • הוא מפרח של קוני' שקורין קרדוג' שזלע"ז (שארדאנ"ס זל"א דיסטלין ,
 כמו בשמו' כ"ז ה' Chardons. גד"ה ומנאס קונים) הדומי' לאותו שגוררין צהן
 בגדי למר ואינן קשין ובהגיע סמוך לסוף הקיץ הם מתנפצין מאליהן והרות
 מפרתן ואותו הניפוך עשוי כמין גלגל

עגולה

ישעיה י

כמץ הרים לפני רוח וכלל לפני סופה : (יד) לעת ערב והנה בלהה בטרם בקר איננו זה חלק שוסינו וגורל לבזינו : יח (א) רזי ארץ צלצל כנפים אשר מעבר לנהרי כוש : (ב) השלח בים צירים ובכלי גמא על פני מים לכו מלאכים קלים

ר ש י

עגולה כמין העין באמצע וחמש זרועותיו סביב לה : (יד) והנה בלהה שדים באים על האויב וטנהליו אוחו : בטרם בקר איננו והאויב אין בעולם : זה חלק שוסינו חלק סנחריב וחלק גוג ומגוג כשיצאו לבזינו : יח (א) הוי הרץ כלל כנפי ת"י דחמך לה בספינו מארע רחיקה וקילעיהון פריסן כנשרא דטאים בכנפיהו ואני חומ' לפי שהן שרוין במזרח והארץ חמה העופות נאכספים שם והיא מולכלת בכנפי עופות ונבואה זו על אוכלוסי גוג ומגוג כענין שנא' (צחזקאל ל"ח) פרס כוש ופוט אחס : (ב) לכו מלאכים קלים לראות אם אמת הוא שחזרו ישרא למקומם אשר הוא גוי נמוסך וממורט לא

מכלל יופי

ערער : (ד) ומשמן , שם , ובסיר"ק המ"ס הראשונה : (ה) קציר , תואר בפלס סריר ופליט : (ו) שנים שלשה , יבא המספר על דרך גזמא להמעיט רובה לומר מעטים ולקח לענין זה המעטים שבמספר : גרגרים , גראט"ש בלע"ז : (ח) המזכרות מעשה ידיו , בא הסמיכות בה"א הידיעה , כמו המזנה בית אל : (ט) בעוובה , שם דבר כמו ורבה העוובה בשקל מלוכה : החרש , ענינו סעיק : (י) חטעי , בדגש הטי"ת : נטעי נעמנים , נפלה המ"ס ונשארה היו"ד בלתי הסמיכות : נעמנים , תאר בתוספת ט"ו ענין נעומות ידוע כענין היופי : (יא) חשגשגי , בסבולת ושראו אנה , ובא בהכפל הפ"ו והע"ן ענינו גדול ורבו מעין ואחריתך ישגא מאר : נד , שם ענין הכור ידוע , ופירוש הפסוק אמר ביום נטעך תשגשי והטעם שהרבית בניס וגדלת והגלגלת במעשך והנה עתה שכחת להי ישעך ונוד ינוד קצירך ביום נפלה כלומר שיאבדו ויסופו במהרה וטעם על כן זוכר הוא קצור עם נד קציר כלומר נטעי נעמנים שהיית נוטעת בתחלה וההגלגלה רבה שהיה לך הכל יסוף כי שכחת אלהי ישעך ועל כן ינוד קצירך וקציר מענין זרע וקציר , ובפי' קציר כמו וטעי קציר כמו נטע ואמר נטעך ואמר זרעך כי הכוונה בשני דרכים בנטיעה ובזריעה ואמר נטעי בלשון נקבה ואמר תזרענו לשון זכר כן דרך הפסוק כשידבר לשון נקבה הוא כנגד הכנסה וכשידבר לשון זכר הוא כנגד העם : ביום נפלה , נש"א ופת"ס תחת החי"ת , ופירוש ביום מכה , נפלה כמו נפלה מכתך והוא תאר מבנין נפעל ואמר על המכה נפעלת ואף על פי שהיא פועלת כי האדם הוא הנפלה והמכה היא המקלה על הסנה השנית כי הסנה הראשונה היא המביאה אותם אף על פי כן מרוב החליים אשר נמכה ההיא היא נפעלת אל החליים ההם כלומר מלאה מהם וכן כי כלה ונחרטה כי נחרטה נעשה כליון חרוץ כי כלה אך נפלה על זה הדרך ויש מפרשים כי המלים האה אינם נפעלים כי הם שמות בתוספת ט"ו : (יב) יהטיון , בא שלם להודיע כי כן המשפט בנחי הלמ"ד והט"ו נוספת כיון תשמרון : ושאוון כשאון , ענין המיה וכן ישאון והוא מבנין נפעל : כבירים , ענין העונס וההגלגלה